

Aleg. 218

Sprawozdanie

Komisji budżetowej ze sprawozdania Wydziału krajowego o budowie szkół ludowych.

Wysoki Sejmie!

Uchwałą z 17. października 1905 polecił Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu, aby po uzyskaniu dat od c. k. Rady szkolnej krajowej co do kwestyi, ile i na jakie kwoty złożone zostały datki konkurencyjne na budowę nowych budynków szkolnych, zastanowił się nad sprawą wydatniejszej niż dotąd dotacyi funduszu kraj. na budowę szkół i przedłożył Sejmowi wnioski na najbliższej sesyi.

Wywiązując się z powyższego polecenia, Wydział krajowy żąda upoważnienia do zaciągnięcia pożyczki aż do wysokości 10 milionów koron, przeznaczonej na zasiłki dla funduszów szkolnych miejscowych, w myśl art. c) ustawy z 24. kwietnia 1894 Nr. 49. Dz. u. kr., wyłączenie na budowę nowych szkół.

Na oprocentowanie i umorzenie rzeczoney 4°/_o-wej pożyczki wstawiana ma być corocznie w miarę emisji pożyczki potrzebna kwota aż do maksymalnej wysokości 500.000 koron. Wydział krajowy proponuje na oprocentowanie i umorzenie pożyczki 10 milionów przeznaczyć w roku 1907 połowę kwoty wstawionej zeszłego roku w celu pokrycia zasiłków na budynki szkolne, a mianowicie 200.000 K. Komisya mniema jednak, że z uwagi na okoliczność, iż emisya pożyczki nastąpi przy końcu pierwszego półrocza 1907, na oprocentowanie i umorzenie rzeczoney pożyczki wystarczy kwota 100.000 K i tę na oprocentowanie i umorzenie 4 milionów koron w drugim półroczu przeznaczoną kwotę wstawia przy rubryce V. poz. 5 preliminarza funduszu krajowego na r. 1907.

Druga połowa na zasiłki szkolne w r. 1906 przeznaczonej kwoty, a mianowicie wydatek nadzwyczajny 200.000 K wstawiona w preliminarzu funduszu szkolnego na r. 1907 przy rubryce V. poz. 17 ma pokryć wydatki na rozszerzenie i odnowienie szkół istniejących.

Naglącą potrzebę zaciągnięcia pożyczki w kwocie 10 milionów na budowę nowych szkół, i przeznaczenia kwoty 200.000 K z bieżących dochodów na odnowienie istniejących szkół wykazuje przedewszystkiem na brak szkół w wielu gminach posiadających warunki do otwarcia szkoły, a potem rzut oka na nieopowiedni stan wielu budynków szkolnych. Z tego też powodu i wobec niemożności pokrycia znacznego wydatku na nowe szkoły bez odwołania się do kredytu — myśl Wydziału krajowego pokrycia rzeczonych wydatków pożyczką powitać należy jako szcześnie i praktyczną.

I. Dotychczasowy stan szkół w latach 1870—1906.

Obok braku nauczycieli, który stanowił główną zaporę rozwoju szkół, wpływał brak budynków szkolnych w poszczególnych gminach bardzo niekorzystnie na rozwój szkolnictwa.

Wydział krajowy słusznie podnosi, że tak co do liczby budynków, jak i co do ich jakości sprawę budowy szkolnych przed objęciem kierunku wychowania publicznego przez Radę szkolną krajową zaniedbano, że też stan budynków szkolnych w chwili rozpoczęcia działalności Rady szkolnej krajowej był opłakanym.

Polepszenie postępowało zwolna, pierwotnie bowiem przed tworzeniem nowych szkół wysunięto na pierwszy plan reorganizację dawniejszych. A zresztą usiłowania w kierunku znacniejszego powiększenia nowych szkół udaremniał często brak nauczycieli.

Poniżej podane cyfry są ilustracją do powolnego, ale konsekwentnego zwiększania liczby budynków szkolnych i do polepszenia ich stanu.

Liczba szkół nieczynnych i stan budynków szkolnych od r. 1869—1836.

Rok	Liczba ogólna szkół	Liczba szkół nieczynnych	Liczba dobrych budynków	Liczba średnich budynków	Liczba złych budynków
1869/70	2.542	—	820	Sprawozdanie nie wykazuje	1.722
1870/1	2.322	—	1.238		1.084
1872/3	2.639	256	861	1.073	617
1873/4	2.764	344	828	1.066	856
1874/5	2.790	397	805	998	824
1875/6	2.790	427	873	986	751
1876/7	2.806	322	919	939	750
1877/8	2.785	218	931	866	862
1878/9	2.819	176	1.079	874	777
1879/80	2.843	162	1.082	878	809
1880/1	2.860	139	1.158	894	742
1881/2	2.882	—	1.201	931	704
1882/3	2.939	—	1.359	884	633
1883/4	2.987	89	1.506	835	557
1884/5	3.142	177	Sprawozdanie nie wykazuje		
1885/6	3.302	209	Sprawozdanie nie wykazuje	2.310	773
1886/7	3.390	183	Sprawozdanie nie wykazuje	2.428	769

Liczba szkół nieczynnych i stan budynków szkolnych od r. 1887—1905.

Rok	Ogólna liczba szkół	Liczba szkół nieczynnych dla braku	Liczba budynków w stanie				Brak budynku		
			budynku i nauczyciela	nauczycieli	bardzo dobrym	dobrym		dość odpowiednim	nieodpowiednim
1887/8	3.480	184	156	25	Sprawozdanie nie wykazuje			—	
1888/9	3.586	208	171	37	845	813	832	878	—
1889/90	3.682	—	186	30	945	877	783	861	—
1890/1	3.853	—	203	53	998	933	801	855	—
1891/2	3.971	—	301	—	1.020	974	899	829	249
1892/3	4.036	—	353	—	1.088	1.004	874	832	237
1893/4	4.092	—	424	—	1.011	1.048	903	884	233
1894/5	4.116	—	463	—	1.081	1.077	892	816	237
1895/6	4.079	—	479	—	1.103	1.068	787	701	—
1896/7	4.176	505	248	257	1.131	1.081	780	664	—
1897/8	4.191	480	279	201	1.171	1.085	787	668	—
1898/9	4.255	372	242	130	1.279	1.103	809	676	—
1899/900	4.280	441	235	106	1.307	1.149	821	646	—
1900/1	4.323	319	238	81	1.279	1.194	858	657	—
1901/2	4.398	292	236	56	1.317	1.206	913	654	—
1902/3	4.468	258	229	29	1.349	1.248	920	677	—
1903/4	4.561	239	212	27	1.423	1.260	956	667	—
1904/5	4.654	220	199	21	1.433	1.304	932	749	—
1905/6	4.747	196	174	22	1.450	1.319	968	798	—

Przegląd cyfr powyższych wykazuje, że w latach dawniejszych wobec braku nauczycieli i znacznej liczby szkół przeważnie z tego powodu nieczynnych zwiększenie liczby budynków szkolnych samo przez się nie byłoby się przyczyniło do zwiększenia liczby szkół czynnych. Szkoły bowiem świeżo postawione a stojące pustką z powodu braku nauczyciela nie należały do wyjątków.

Oceniając zaś na podstawie powyższych cyfr dotychczasowe wyniki na polu budowy szkolnych, trudno zaprzeczyć, że nie dość wiele się w tym kierunku zrobiło i że należało o wiele więcej, opierając się o cyfry powyższe, ma się jednak ugruntowaną podstawę do wykazania bezzasadności często powtarzanego twierdzenia, jakoby się na polu budowy szkolnych w ostatnich 30 latach zgoła nic się nie było zrobiło.

Cyfry powyższe dowodzą bowiem, że liczba budynków szkolnych w stanie bardzo dobrym i dobrym się wzmacnia.

Na powiększenie liczby i polepszenie jakości budynków szkolnych wpłynęła ustawa z dnia 2. lutego 1885, później zaś utworzenie zapoczątkowanego wnioskiem posła Merunowicza a uchwalonego przez Sejm dnia 22. września 1892 funduszu pożyczkowego na budowę szkół w kwocie 457.384 K, dalej zrównanie ciężarów szkolnych w myśl ustawy z dnia 24. kwietnia 1894 Nr. 49, ograniczenie obowiązku stron konkurencyjnych do maksymalnego wydatku 120% dodatków do podatków na budowę szkoły, zaprowadzenie systemu subsydaryjnej pomocy ze strony kraju, a wreszcie wstawianie coraz większych wydatków na tę pomoc krajową w łącznej wysokości 3,220.000 K od roku 1895.

Pomimo pewnego polepszenia w powyżej wskazanych kierunkach zawsze jednak liczba dzieci normalnie rozwiniętych a nie pobierających żadnej nauki szkolnej wynosiła w roku 1905/6 58.191, czyli 247%, liczba gmin bezszkolnych w roku 1905/6 wynosiła 788, a jakkolwiek w liczbie tychże gmin jest wiele takich, które przepisanej do otworzenia szkoły liczby dzieci nie posiadają, zawsze jednak liczba takich gmin, które pomimo dostatecznej liczby dzieci nie mają wcale szkoły, jest dość znaczną.

Wobec faktu, że Rada szkolna krajowa w kilku ostatnich sprawozdaniach dowodnie stwierdza, że wydatek kraju na budowę szkół w myśl przyjętego art. 9. ustawy z 11. stycznia 1905 obowiązku dostatecznym nie jest, że pomimo gotowości stron konkurencyjnych do stawiania nowych szkół i niezbędnej ich potrzeby, brak środków z funduszu krajowego pochodzących, był w tym kierunku niepożądanym hamulcem, że też z tego powodu Rada szkolna krajowa musiała okólnikiem z 17. grudnia 1898 L 32.342 przedkładać nowe wnioski w sprawie budowy szkół przez Rady szkolne okręgowe czasowo wstrzymać, uważa Komisya budżetowa zaciągnięcie proponowanej przez Wydział krajowy pożyczki za uzasadnione.

Komisya nie może również przeoczyć i tej okoliczności, że zwiększenie liczby budynków nieodpowiednich od roku 1896/7 kilkakrotnie się powtarza, że

Liczba nieodpowiednich budynków

w roku	zwiększyła się	zmniejszyła się
1896/7	+4	—
1897/8	+4	—
1898/9	+8	—
1899/900	—	—30
1900/1	+11	—
1901/2	—	—3
1902/3	+23	—
1903/4	—	—7
1904/5	+82	—
1905/6	+39	—

W ostatnich dwóch latach zwiększenie jest dość znaczne, a w liczbie nieodpowiednich budynków są takie, które już niedługo służyć mogą, co zarówno za jaknajprędszą emisją pożyczki, jak i za przeznaczeniem 200.000 K na odnowienie odpowiednich budynków przemawia.

II. Przeznaczenie funduszu na budowę szkół.

Komisya budżetowa niejednokrotnie zalecała potrzebę większej równowagi pomiędzy wydatkami przeznaczonemi na tworzenie nowych szkół a temi, któremi pokrywano reorganizację dawniejszych, zwracała również uwagę, równie jak i na brak dostatecznej ilości szkół we wielu powiatach, który był w nich przyczyną niedostatecznie rozwiniętej kultury.

Z zadowoleniem przyjmuje też Komisya do wiadomości, że w myśl wniosków Wydziału krajowego nowy fundusz szkolny będzie wyłącznie przeznaczonym na budowę nowych szkół w trzech gminach.

a) gdzie rozprawa konkurencyjna co do budowy nowej szkoły została już przeprowadzoną, strony konkurencyjne złożyły w całości lub przeważnej części 120% datki konkurencyjne w myśl Art. 9. wspomnianej wyżej ustawy na nie przypadające, a grunta pod budowę szkoły są już zainstalowane na własność funduszu szkolnego miejscowego;

b) gdzie szkoły dotychczas nie zorganizowano jedynie dla braku budynku szkolnego, albo gdzie szkołę wprawdzie zorganizowano, ale dla braku budynku szkolnego dotychczas w życie nie weszła.

Wnioski te odpowiadają całkowicie stanowisku przez Komisję budżetową w tej sprawie od szeregu lat zajętemu.

W interesie produktywnego użycia pożyczki 10 milionowej wyraża Komisya nadzieję, że Wydział krajowy nad sposobem wykonania budowy szkół wspólnie z Radą szkolną krajową bacznie czuwać będzie, że też Wydział krajowy uczyni zawisłym stopniową wypłatę tej sumy od organizacyi technicznego nadzoru, nie tylko przy Radzie szkolnej krajowej, ale w całym kraju.

Trzy osobne siły techniczne bowiem, przy Radzie szkolnej krajowej przez Wydział krajowy w rezolucyi proponowane, mogą prowadzić nadzór naczelny, ale całości zadania nie podolają, dlatego też zaleca Komisya Wysokiemu Sejmowi rezolucyę, domagającą się zorganizowania odpowiedniego nadzoru nad budową szkół przez c. k. Rząd w szerszym zakresie, a przeto nie tylko przy Radzie szkolnej krajowej, ale i przy Radach szkolnych okręgowych.

Komisya uważa za pożądaną zwołanie ankiety złożonej ze znawców pedagogii i administracyi szkolnej, budownictwa i gospodarstwa wiejskiego, któraby się za stanowila nad możliwością uproszczeń i zaoszczędzeń w dotychczasowych planach i kosztorysach i nad sposobem wykonania budowli a mianowicie nad poruszonym w sprawozdaniu Wydziału krajowego systemem przedsiębiorstwa i nad stawianiem we własnym zarządzie.

Zdaniem Komisyi winna być ofiarą gotowość, z którą kraj pomimo trudnego finansowego położenia przyjmuje zna zne obciążenie, bodźcem do wielkiej praktyczności w korzystnym wyzyskaniu rzeczzonego funduszu.

Komisya budżetowa już w sprawozdaniu z dnia 12. września 1882 wystąpiła przeciwko wymaganiom zbyt wysokich i nadzwyczaj kosztownych budynków szkolnych. Budynki tego rodzaju bowiem ani nie odpowiadały zamożności kraju, ani też środkiem materyalnym gmin.

W kilku sprawozdaniach Komisyi powtarza się życzenie ograniczenia kosztów poszczególnych budynków szkolnych do najściślejszej potrzeby i obostrzenia technicznej kontroli w kierunku ścisłej oszczędności, a po smutnych doświadczeniach ze względu na ilość szkół dotkniętych grzybem, także i nadzoru nad starannym doborem materyalów i nad wykonaniem budowy.

I w tegorocznych obradach Komisyi podniesiono obawę, aby utworzenie funduszu pożyczkowego nie stało się dla gmin pokusą do stawiania okazałych, do stosunków ekonomicznych naszego kraju nie zastosowanych budynków, a zastrzeżenie to uważa Komisya za obowiązek z tym większym naciskiem wypowiedzieć, ileż Rada szkolna w sprawozdaniach z 1895/6 i 1897/8 uskarżała się na nadmierne żądania stron konkurencyjnych co do rozmiaru szkół, które za sobą pociągnęła finansowa pomoc kraju.

W Komisyi postawiono do Reprezentanta Rady szkolnej krajowej następujące zapytania:

1. Co się stało z proponowanym przez Radę szkolną okręgową bocheńską planem tańszego typu szkół, o którym czynią wzmiankę dawniejsze sprawozdania Rady szkolnej krajowej?

2. Co się stało z wypracowanym na podstawie uchwał ankiety z roku 1900 planem nowego budynku z podłogą betonową, który według sprawozdania Rady szkolnej krajowej miał być w jednej z gmin powiatu lwowskiego w roku 1903 wykończonym?

3. Czy plany szkół wydane w r. 1904—7, a Komisji budżetowej przedłożone, uwzględniają potrzebę uproszczeń i zaoszczędzeń, i czyli przyczyną podrożenia budowy poszczególnych szkół jest wyłącznie tylko wzrost kosztu materiałów, czyli też także do większego wydatku na ten cel przyczyniła się zmiana planów?

Na powyższe zapytania odpowiedział w imieniu Rady szkolnej krajowej c. k. sekretarz Namiestnictwa WP. Józef Niesiołowski:

„Od czasu wejścia w życie ustawy krajowej z dnia 24. kwietnia 1894 Nr. 49. Dz. u. kr. budowano szkoły ludowe o jednej, dwóch, trzech i czterech salach naukowych wedle planów normalnych sporządzonych przez p. Gorgolewskiego, dyrektora szkoły przemysłowej we Lwowie“.

„Te plany okazały się niepraktyczne, przeto w roku 1904 zarządziła c. k. Rada szkolna krajowa przerobienie i uproszczenie ich w wielu kierunkach, w szczególności zmieniono konstrukcję podpodłogową w ten sposób, że w miejsce kanałów pod podłogą, które powodowały zawilgocenie i zagrzybienie budynku, zaprowadzono warstwę izolacyjną z gorącego asfaltu na posadzce ceglanej ułożonej pod podłogą parteru“.

„W nowych planach normalnych zwrócono również uwagę na okoliczność, by koszta budowy o ile możności obniżyć“.

„W Zawadowie powiatu lwowskiego zaprojektowano na próbę podłogę betonową w sali naukowej i w tym celu wydano orzeczenie konkurencyjne w roku 1901; w czasie jednak budowy rozpoczętej w roku 1903 odstąpiono od tego projektu na wniosek p. inżyniera kierującego tą budową“.

„Koszt budowy szkoły o jednej sali naukowej wraz z mieszkaniem dla nauczyciela wynosił przed czterema laty 6.000 K do 7.000 K, koszt 2-klasowej szkoły wynosił 11.000 K do 12.000 K, 3 klasowej około 15.000 K i t. d., — z powodu jednak podrożenia materiałów budowlanych i robocizny wydatki podnoszą się z każdym rokiem do tego stopnia, że obecnie budowa szkoły 1-klasowej kosztuje 8.000 K do 10.000 K, 2-klasowej szkoły 12.000 K do 14.000 K., zatem koszta każdej budowy zwiększyły się w przecięciu o 2.000 K.“

„Plany na budowę szkół o większej liczbie sal naukowych sporządzają kosztem interesowanych gmin przeważnie organa techniczne c. k. Namiestnictwa na podstawie wskazówek udzielanych przez Radę szkolną krajową“.

„W b. r. sporządzono nowe plany normalne na budowę piętrowych szkół czteroklasowych“.

Po powyższych wyjaśnieniach Komisya domagała się rewizji planów i ustalenia ich dla szkół ponad cztery klasy mających.

W łonie Komisji uczyniono uwagę, że oszczędność da się połączyć z estetycznym smakiem planów, który leży nie w nalepionych ozdobach, ale w liniach budowy, zalecano również wypracowania planów dla kilku typów szkół, jak n. p. osobnego typu dla położzeń górskich, nizinnych i t. d.

Co do kosztów budowy stosunki naszego kraju nie pozwalają nam trzymać się w tym względzie stopy w innych bogatszych krajach przyjętej, w których zresztą, jak n. p. we Francji prąd do ograniczenia kosztów budowy szkolnych poczyną brać górę, — ale stan finansowy tak kraju, jak i gmin nakazuje nam się zamknąć w granicach warunków dla zdrowia uczniów, dla potrzebnego szkole światła i powietrza koniecznym.

Leży to w interesie samych szkół, im taniej bowiem jedna szkoła kosztować będzie, tem więcej szkół strony konkurencyjne wspólnie z krajem postawić będzie w stanie, większą zaś usługę odda kilka szkół oszczędnie postawionych, aniżeli jedna okazała.

Komisya wyraża nadzieję, że nawet w tych wypadkach, w którychby gminy korzystając z pomocy krajowej, a może nawet, jakto się niekiedy zdarzało, pod wpływem przedsiębiorców z budowy ciągnących korzyści, do niepotrzebnej okazałości dążyły, Rady szkolne okręgowe w myśl okólników z dnia 24. lutego 1881 L. 1.161 (Zbiór okóln. Nr. 135), 21. lutego 1887 L. 1.583 (Zbiór okóln. Nr. 233), 13. listopada 1877 L. 17.379 (Zbiór okóln. Nr. 236), 13. września 1888 L. 8.991,

31. marca 1891 L. 5.937 i rozp. z 22. grudnia 1894 L. 31.466 do przekroczenia kosztów i rozmiarów niezbędną potrzebą wskazanych nie dopuszczają i obliczenia cen jednostkowych w sumarycznym zestawieniu robót i materiałów wstawiać się mające po dokładnym zbadaniu miejscowych stosunków skrupulatnie sprawdzać będą.

Również wyraża Komisya życzenie, ażeby Rada szkolna jedynie w tych miejscowościach na stawianie szkół zezwalała, dla których nauczycieli albo już zapewniła, albo na pewnych podstawach pozyskać się spodziewa. Uskarżano się bowiem niejednokrotnie w Sejmie na wypadki, w których szkoła z wielkim wysiłkiem postawiona z powodu braku nauczyciela pustką stać musiała.

Zarządzenie budowy nowej szkoły tam, gdzie dawniej istniejąca jest w złym stanie, albo wszystkich uczniów pomieścić nie zdoła, poprzedzić winno zbadanie, czyliby odnowienie lub rozszerzenie dawnej szkoły nie wystarczało; zadaniem pożyczki krajowej na budowę szkół jest dostarczenie tego, czego uregulowane stosunki szkolne wymagają, w żadnym jednak razie nie powinno wpłynąć powiększenie pomocy krajowej na wybredność pod względem budynków szkolnych w stosunku naszego kraju niepożądaną.

Na powyższych podstawach Komisya wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. Sprawozdanie Wydziału krajowego w przedmiocie przyspieszenia budowy szkół ludowych Sejm przyjmuje do wiadomości.

2. Sejm upoważnia Wydział krajowy do zaciągnięcia pożyczki, aż do wysokości 10 milionów koron, przeznaczonej na zasiłki dla funduszy szkolnych miejscowych w myśl Art. 9. ustawy z 24. kwietnia 1894 Nr. 49 Dz. u. kr., wyłącznie na budowę nowych szkół w tych gminach:

a) gdzie rozprawa konkurencyjna co do budowy nowej szkoły została już przeprowadzoną, strony konkurencyjne złożyły w całości lub przeważnej części 120% datki konkurencyjne w myśl Art. 9. wspomnianej wyżej ustawy na nie przypadające, a grunta pod budowę szkoły są już zainstalowane na własność funduszu szkolnego miejscowego;

b) gdzie szkoły dotychczas nie zorganizowano jedynie dla braku budynku szkolnego, albo gdzie szkołę wprawdzie zorganizowano, ale dla braku budynku szkolnego dotychczas w życie nie weszła.

3. Zaciągnięcie powyższej pożyczki nastąpi w drodze stopniowej emisji 4% obligacyj dłużnych w takiej kwocie, jaką Wydział krajowy na podstawie szczegółowych dat przez Radę szkolną krajową mu dostarczanych na budowę poszczególnych szkół, co roku uchwali.

4. Na oprocentowanie i umorzenie zaciągniętej pożyczki wstawiać będzie Wydział krajowy odpowiednią kwotę do każdorocznego preliminarza funduszu szkolnego krajowego.

5. a) Do budżetu funduszu krajowego przy Rubryce V. poz. 5 na rok 1907 wstawia się:

kwotę 100.000 K na oprocentowanie i umorzenie tej części pożyczki, jaka w drugim półroczu 1907 na cel budowy szkół w punkcie 2. pod a i b wymienionych, emitowaną zostanie;

b) Do budżetu funduszu szkolnego przy Rubr. V. poz. 17.

kwotę 200.000 K na zasiłki dla funduszy szkolnych miejscowych w myśl Art. 9. ustawy z 24. kwietnia 1894 Nr. 49 Dz. u. kr., na cele budowy szkół w gminach nieobjętych punktem 2. niniejszej uchwały.

6. Ażeby c. k. Rząd zorganizował odpowiedni nadzór techniczny przy władzach szkolnych.

Zast. Przewodniczącego:

K. Badeni.

Sprawozdawca:

Kozłowski.